

ЛІНГВІСТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ РОЗУМІННЯ АНГЛІЙСЬКОГО МОВЛЕННЯ З НАЦІОНАЛЬНИМИ ТА РЕГІОНАЛЬНИМИ ТИПАМИ ВИМОВИ

Мацнєва О.А.

Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка

Жодна мовна спільнота не є однорідною. Яскравим прикладом може служити англійська мова, широке розповсюдження якої, поряд з іншими факторами, створило передумови для територіальної, соціальної і функціональної варіативності її системи і призвело до формування варіантів, які виконують різні функції. Інтеграція України у європейський освітній простір відкриває для випускників мовних вищих навчальних закладів, зокрема педагогічних, все більше можливостей для іншомовного спілкування. Як зазначають дослідники сучасної англійської мови, на сьогодні лише 2% мешканців Британських островів дотримуються норм британського національного вимовного стандарту (Received Pronunciation) (Бубенникова 2002: 9). Це означає, що партнери по спілкуванню є носіями тих чи інших вимовних типів.

Отже постає проблема навчання розуміння англійського мовлення з національними й регіональними типами вимови, що знайшло своє відображення у вимогах до рівня сформованості мовленнєвої компетенції в аудіюванні у майбутніх учителів іноземних мов, якому відповідає рівень С2 (випускники мовного вищого навчального закладу вільно розуміють будь-яке розмовне мовлення під час безпосереднього або опосередкованого спілкування, навіть якщо мовець говорить у швидкому темпі, за умови, що слухачеві надається час для того, щоб звикнути до індивідуальних особливостей вимови мовця) (Програма... 2001: 113).

Проблема навчання розуміння іншомовного мовлення у мовному вищому навчальному закладі була й залишається об'єктом дослідження багатьох науковців. Досліджено особливості навчання аудіювання на III курсі (Д.М.Шпринберг), розроблено методику навчання аудіювання діалогічного мовлення (Б.Й.Ліхобабін), монологічного мовлення суспільно-політичного характеру (І.М.Алексєєва), обґрунтовано теоретичні засади навчання аудіювання як компонента професійної діяльності перекладача (І.І.Халєєва), розроблено типологію лабораторних робіт для навчання студентів молодших курсів розуміння на слух монологічного, діалогічного мовлення та мовлення співрозмовника (Я.М.Колкер, Є.С.Устинова), а також методику навчання сприйняття й розуміння радіомовлення (А.М.Леус).

Однак проблема навчання розуміння іншомовного мовлення з національними та регіональними типами вимови не знайшла належного висвітлення. Її вирішення забезпечується розробкою ефективної системи вправ, що, у свою чергу, потребує уточнення змісту навчання.

Мета цієї статті – розглянути лінгвістичні передумови навчання майбутніх учителів розуміння англійського мовлення з національними й регіональними типами вимови.

Чинною Програмою з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання) передбачено навчання розуміння мовлення носіїв таких типів вимови: вимовних типів британського варіанта англійської мови – південноанглійського (Southern English) або британської вимовної норми (Received Pronunciation / BBC English), північноанглійського (Northern English), вельського (Welsh English), шотландського (Scottish English) та північно-ірландського (Northern Ireland English), американського варіанта англійської мови – східноамериканського (Eastern American), південноамериканського (Southern American) і західноамериканського (Western American) або загальноамериканської вимовної норми (General American / Network English), а також австралійського варіанта англійської мови (Програма... 2001).

У сучасній лінгвістичній науці під вимовним типом розуміють єдність вимовних зразків, що використовуються для мовленнєвої взаємодії членами однієї мовленнєвої спільноти, причому останні зазвичай характеризуються релевантними соціальними або географічними особливостями і набором фонологічних рис при незначній кількості фонетичних і лексичних відмінностей між ними (Паращук 2005: 28). Виокремлюючи типи вимови певної мови, науковці зазвичай враховують два основні критерії: лінгвістичний (фонологічний і фонетичний) та екстралінгвістичний (соціальний і комунікативний). У нашому випадку для розгляду національних і регіональних вимовних типів англійської мови лінгвістичний критерій є визначальним і включає сегментні та суперсегментні (просодичні) характеристики.

У межах сегментних характеристик розглядають фонологічні: набір фонем (систему голосних і приголосних), фонотактичні особливості поєднання фонем (правила поєднання фонем у різних позиціях – на початку, всередині та в кінці слова), лексичну дистрибуцію фонем (вимова конкретного слова) і фонетичні: реалізацію фонем (варіації алофонів) (Паращук 2005: 52). Зазначені параметри ієрархічно організовані: більш вагомими для порівняння двох типів вимови є фонотактичні особливості та реалізація фонем, в той час як набір і лексична дистрибуція фонем є менш вагомими (Laver 1994: 64; Giegerich 1992: 51-53).

У свою чергу, просодичні характеристики включають словесний і фразовий наголос, особливості інтонаційного оформлення мовлення (Паращук 2005: 52).

Опишемо основні лінгвістичні особливості передбачених чинною Програмою вимовних типів у порівнянні із британською вимовною нормою (південноанглійським типом вимови), оскільки саме нею студенти оволодівають на рецептивно-репродуктивному рівні протягом перших двох років навчання (Програма... 2001: 51, 59). Зауважимо, що до основних лінгвістичних особливостей ми віднесли ті, які можуть викликати труднощі розуміння відповідного типу вимови, а також ті, що допоможуть студентам відрізнити один вимовний тип від іншого.

Спираючись на лінгвістичні дослідження (Т.О.Дацька, 2002; Я.О.Малюта, 1997; В.Ю.Паращук, 2005; Д.І.Полетаєв, 1997; Г.В.Поліщук, 2001; Д.А.Шахбагова, 1982 та ін.), ми дійшли висновку, що на сегментному рівні **загальноамериканську вимовну норму** (західноамериканський тип вимови) характеризують такі особливості:

1. Набір фонем:

а) приголосних:

- наявність оглушеного варіанта фонем */w/ – /ʍ/*, який розрізняє пари слів *witch /wɪtʃ/ – which /mɪʃ/*, *wine /waɪn/ – whine /maɪn/*, проте деякі науковці зауважують, що на сьогодні у мовленні більшості носіїв зазначеного типу вимови відсутня опозиція дзвінкої */w/* і глухої */ʍ/* (Celce-Murcia et al. 1996: 363), отже слова *witch – which*, *wine – whine* звучать як омофони;

б) голосних:

- відсутність неусіченої фонем */ɒ/*, відповідниками якої є */ɑ:/* або */ɔ:/* *spot /sprɔ:t/*, *cod /kɑ:d/*, *pocket /'pɔ:kɪt/*, *cough /kɑ:f/* або */kɔ:f/*, *long /lɔ:ŋ/* або */lɒ:ŋ/*;

- відсутність центруючих дифтонгів */ɪə/*, */eə/*, */ʊə/*, відповідниками яких є сполучення голосних */ɪr/* *beard /bɪrd/*, *fare /fer/*, *dour /dʊr/*;

2. Структурні особливості:

- ерний вимовний тип (фонема */r/* може з'являтися перед приголосними і паузами) *part /pɑ:rt/*, *short /ʃɔ:rt/*, *car /kɑ:ɪr/*;

3. Лексична дистрибуція фонем:

- перед глухими фрикативними */s, f, θ/* або сполученням носового */n/* з іншими приголосними фонемами вживається фонема */æ/* *past /pæst/*, *half /hæf/*, *path /pæθ/*, *dance /dæns/*;

- у словах з альвеолярними */t, d, n/*, рідше */l, s, z/* у початковій позиції перед */u:/* (в орфографії ц, ew, eu) вживається нуль-фонема *tune /tu:n/*, *student /'stu:dənt/*, *new /nu:/*, *resume /rɪ'zu:m/*;

- палаталізація альвеолярних приголосних у словах з орфографією ц після альвеолярного приголосного *issue* /'ɪʃuː/, *virtue* /'vɜːrtʃuː/;
- вимова дифтонгів /eɪ/ і /oʊ/ як монофтонгів /eː/ і /oː/ *late* /leɪt/, *load* /loʊd/;
- буквосполучення -er і -ur всередині деяких слів вимовляється як /zr/ *clerk* /klɜːrk/, *derby* /'dɜːrbi/, *current* /'kɜːrənt/, *hurry* /'hɜːrɪ/, *furrow* /'fɜːrou/;
- буквосполучення -ile на кінці слова вимовляється як /əl/ або /l/ *hostile* /'hɔːstəl/, *tactile* /'tæktəl/, *fertile* /'fɜːrtəl/, *fragile* /'frædʒəl/;
- у кінцевому ненаголошеному складі слів на -ion, -ia вживається фонема /z/ *Asia* /'eɪzə/, *excursion* /ɪk'skɜːrʒən/, *version* /'vɜːrʒən/;
- вимова окремих слів *ate* /eɪt/, *been* /biːn/, *herb* /zɜːrb/, *vase* /veɪs/, *either* /'iːðə/, *neither* /'niːðə/, *leisure* /'liːʒə/, *lever* /'levə/, *process* /'prɑːses/, *schedule* /'skedʒuːl/, *shone* /ʃoun/, *tomato* /tə'mertəʊ/, *worry* /'wɜːrɪ/, *squirrel* /'skwɜːrəl/ та ін.

4. Реалізація фонем:

а) приголосних:

- фонема /r/ має ретрофлексну артикуляцію (артикуляція, при якій кінчик язика злегка загинається назад, в бік твердого піднебіння, утримується в цій позиції лише на мить і відразу ж переходить у позицію, необхідну для артикуляції наступної голосної), більш сонорна, в позиції перед голосною супроводжується огубленням;
- фонема /t/ може мати такі варіанти вимови: а) в інтервокальній позиції, коли наступний склад ненаголошений, – слабо артикульованого [d] *better* ['betə]; б) в інтервокальній позиції або після сполучення голосної з /r/, коли наступний склад ненаголошений, та у кінцевій позиції у слові перед наголошеним початковим голосним наступного слова – варіанта звука [r], вимовленого як короткий удар кінчика язика проти альвеол, (voiced flap, tap r) *city* ['sɪrɪ], *forty* ['fɔːrɪ], *at all* [ət 'ɔːl]; в) після /n/ перед ненаголошеним голосним – повної тиші *twenty* ['twenti]; *winter* ['wɪnə]; г) перед приголосними /m/, /n/, /l/ – твердого приступу [ʔ] *mountain* ['maʊnʔn], *certainly* ['sɜːrɪnlɪ], *bottom* ['bɑːtəm], *bottle* ['bɑːtəl];
- “темний” відтінок фонемі /l/ у всіх позиціях *peeling* ['piːlɪŋ], *peel* [piːl];

б) голосних:

- голосні, що зустрічаються перед /r/, набувають r-зabarвлення: а) фонема /z:r/ – ретрофлексна (голосна фонема середнього ряду середнього піднесення, яка позиційно співвідноситься з /z:/, але із специфічним r-подібним відтінком, який виникає внаслідок підняття вгору передньої частини язика і загинання кінчика язика назад, причому ця позиція утримується протягом усього артикуляційного процесу, а не переходить одразу ж у положення, необхідне для вимови наступного звука, як у випадку з передвокальним /r/) *bird* /bɜ:rd/, *worm* /wɜ:rm/, *first* /fɜ:rst/, б) фонема /ə/ – ретрофлексний варіант нейтральної фонемі /ə/ у ненаголошеному складі у словах типу *winter* [ˈwɪnə], *perceive* /pəˈsi:v/.

У межах суперсегментного рівня дослідники виділяють такі особливості загальноамериканської вимовної норми:

1. Словесний наголос:

- третинний наголос у словах на -ary, -ery, -ory, -mony *necessary* /ˈnesə,serɪ/, *monastery* /ˈmɑ:nə,sterɪ/, *territory* /ˈterə,tɔ:ri/, *testimony* /ˈtestə,mounɪ/;
- наголошення кореневого складу у дієсловах на -ate *dictate* /ˈdɪkteɪt/, *fixate* /ˈfɪkseɪt/, *rotate* /ˈrouteɪt /, *vibrate* /ˈvaɪbreɪt/;
- наголошення кінцевого складу у словах французького походження *garage* /gəˈrɑ:ʒ/, *ballet* /bæˈleɪ/, *frontier* /frʌnˈtɪr/;
- зсування головного наголосу на третій склад у словах на -ily *customarily* /,kʌstəˈmerɪlɪ/, *momentarily* /,moumənˈterɪlɪ/, *ordinarily* /,ɔ:rdəˈnerɪlɪ/;

2. Фразовий наголос:

- ненаголошені допоміжні дієслова на початку загальних запитань;

3. Інтонаційне оформлення мовлення:

- монотонність емоційно нейтрального мовлення, що досягається вужчим діапазоном голосу, рівним, хвилеподібно-рівним характером шкали, повільнішим темпом, складнішою ритмічною структурою;
- використання високого висхідного тону у загальних запитаннях для передачі ввічливості.

Що стосується лінгвістичних особливостей східноамериканського та південноамериканського вимовних типів, то вони у порівнянні із західноамериканським є нечисленними. На сегментному рівні **південноамериканський** тип вимови характеризується такими особливостями: 1) набір фонем: наявність дифтонга /ɔə/, що розрізняє пари слів *horse*

/hɔ:s/ – *hoarse* /hɔəs/, *morning* /'mɔ:nɪŋ/ – *mourning* /'mɔ:ɪnɪŋ/; 2) структурні особливості: неерний вимовний тип (фонема /r/ вимовляється лише у передвокальній позиції) *part* /pa:t/, *short* /ʃɔ:t/; 3) лексична дистрибуція фонем: а) протяжна вимова голосних, що полягає у дифтонгізації або навіть трифтонгізації монофтонгів /æ/, /e/, /ɪ/ *pat* /ræjət/, *pet* /rejət/, *pit* /rɪjət/; б) вимова деяких монофтонгів, зокрема /ɔ:/ та /ɒ/, як дифтонгів *caught* /kɔʊt/, *walk* /wɔʊk/, *law* /lɔʊ/, *cost* /kɔʊst/, *log* /lɔʊg/; в) монофтонгізація деяких дифтонгів, зокрема /aɪ/ і /ɔɪ/, перед дзвінкими приголосними і на кінці слова *fine* /faɪn/, *high* /haɪ/, *oil* /ɔɪl/; г) випадіння фонем /r/ в інтервокальній позиції *very* /'veɪr/ д) замість /z/ перед /n/ вживається фонема /d/ *wasn't* /'wɔ:dnɪt/, *business* /'bɪznɪs/, але *hasn't* /'hæznt/; е) o перед r із наступною голосною вимовляється як /a/ *orange* /'arəndʒ/, *forest* /'fɔrɪst/, *horrid* /'hɔrɪd/, *tomorrow* /tə'mɔrəʊ/; ж) перед глухими фрикативними /s, f, θ/ або сполученням носового /n/ з іншими приголосними фонемами вживається фонема /æ/ *past* /pæst/, *half* /hæf/, *path* /pæθ/, *dance* /dæns/.

У свою чергу, **східноамериканський** тип вимови характеризують такі відмінності: 1) набір фонем: а) наявність оглушеного варіанта фонем /w/ – /ɹ/, який розрізняє пари слів *witch* /wɪtʃ/ – *which* /mɪtʃ/, *wine* /waɪn/ – *whine* /maɪn/; б) наявність дифтонга /ɔə/, що розрізняє пари слів *horse* /hɔ:s/ – *hoarse* /hɔəs/, *morning* /'mɔ:nɪŋ/ – *mourning* /'mɔ:ɪnɪŋ/; 2) структурні особливості: неерний вимовний тип (фонема /r/ вимовляється лише у передвокальній позиції) *part* /pa:t/, *short* /ʃɔ:t/; 3) лексична дистрибуція фонем: а) o перед l із наступною приголосною, перед r із наступною голосною, перед велярними приголосними (переважно /ŋ/, /g/) вимовляється як /a/ *doll* /dal/, *solve* /salv/, *orange* /'arəndʒ/, *forest* /'fɔrɪst/, *horrid* /'hɔrɪd/, *tomorrow* /tə'mɔrəʊ/, *long* /lɔŋ/, *fog* /fag/; б) вимова окремих слів *caught* /kɔt/, *fought* /fɔt/, *law* /lɔ/, *horse* /hɔs/ та ін.

Проаналізувавши лінгвістичні дослідження згаданих раніше авторів, ми не знайшли суттєвих відмінностей суперсегментного рівня, притаманних південноамериканському та східноамериканському вимовним типам. Отже перейдемо до огляду основних лінгвістичних особливостей вимовних типів британського варіанта англійської мови (північноанглійського, вельського, шотландського та північно-ірландського). При цьому будемо спиратися на дослідження таких лінгвістів як В.Ю.Паращук, 2005, О.Я.Присяжнюк, 2004, Т.С.Скопінцева, 1995, Т.І.Шевченко, 1990, Н.Ж.Гієгеріх, 1992, Ж.Лавер, 1994, Р.Трудгілл, 1982 та ін.

Серед сегментних характеристик **північноанглійського** вимовного типу назвемо такі: 1) набір фонем: а) відсутність фонем /ɹ/, відповідником якої є фонема /ʊ/ *love* /lʊv/, *putt* /put/; б)

відсутність дифтонгів /eɪ/, /əʊ/, відповідниками яких виступають монофтонги /e:/ і /o:/ *bay* /be:/, *goat* /go:t/; 2) структурні особливості: неерний вимовний тип (фонема /r/ вимовляється лише у передвокальній позиції) *part* /pa:t/, *short* /ʃɔ:t/; 3) лексична дистрибуція фонем: а) перед глухими фрикативними /s, f, θ/ або сполученням носового /n/ з іншими приголосними фонемами вживається фонема /æ/ *dance* /dæns/, *past* /pæst/; б) вимова окремих слів *one* /wɒn/, *among* /ə'mɒŋ/ та ін.

Сегментний рівень **вельського** вимовного типу британського варіанта англійської мови характеризують такі особливості: 1) набір фонем: відсутність дифтонгів /eɪ/, /əʊ/, відповідниками яких виступають монофтонги /e:/ та /o:/ *bay* /be:/, *goat* /go:t/; 2) структурні особливості: неерний вимовний тип (фонема /r/ вимовляється лише у передвокальній позиції) *part* /pa:t/, *short* /ʃɔ:t/; 3) лексична дистрибуція фонем: а) відсутність фонемі /h/ на початку слова *heart* /ɑ:t/; б) збереження фонемі /j/ у всіх словах з орфографією ц, ew і, як наслідок, розрізнення пар слів *rude* /rju:d/ і *rood* /ru:d/, *threw* /θru:/ і *through* /θru:/, *chews* /tʃju:z/ і *choose* /tʃu:z/, *chute* /ʃju:t/ і *shoot* /ʃu:t/; в) перед глухими фрикативними /s, f, θ/ або сполученням носового /n/ з іншими приголосними фонемами вживається фонема /æ/ *dance* /dæns/, *past* /pæst/; г) відсутність редуції ненаголошеної голосної *sofa* /'so:fæ/, *to object* /vɒ'dʒekt/, *condemn* /kɒn'dem/; д) “світлий” відтінок фонемі /l/ у всіх позиціях *peeling* ['pi:lɪŋ], *peel* [pi:l]; е) відсутність контрасту між /ʌ/ та /ə/ *rubber* /'rʌbə/, *money* /'mʌni/; ж) вимова окремих слів *language* /'læŋwɪdʒ/, *longer* /'lɒŋə/, *comb* /kʊm/, *tooth* /tuθ/ та ін.

Шотландський вимовний тип британського варіанта англійської мови має такі сегментні характеристики: 1) набір фонем: а) наявність оглушеного варіанта фонемі /w/ – /m/, який розрізняє пари слів *witch* /wɪtʃ/ – *which* /mɪtʃ/, *wine* /wain/ – *whine* /maɪn/; б) наявність глухої велярної фрикативної фонемі /x/, що розрізняє пари слів *lock* /lɒk/ – *loch* /lɒx/ і яка відповідає буквосполученню ch у словах грецького походження *technical*, *patriarch*; в) відсутність центруючих дифтонгів /ɪə/, /eə/, /ʊə/, відповідниками яких є сполучення голосних і /r/ *beer* /bɪr/, *bare* /beɪr/, *poor* /pʊr/; г) наявність дифтонга /ɔə/, що розрізняє пари слів *horse* /hɔ:rs/ – *hoarse* /hɔərs/; д) відсутність дифтонгів /eɪ/ і /əʊ/, відповідниками яких є монофтонги /e/ і /o/ *soaks* /sɒks/, *go* /go/, *bay* /be/; е) відсутність фонемі /z:/, відповідниками якої є сполучення фонем /t/, /e/, /ʌ/ і /r/ *bird* /bɪrd/, *word* /wɜ:rd/, *heard* /hɜ:rd/; 2) структурні особливості: ерний вимовний тип

(фонема /r/ може з'являтися перед приголосними і паузами) *part* /pa:rt/, *short* /ʃɔ:rt/; 3) лексична дистрибуція фонем: а) довгота не є визначальною ознакою голосних *pool* і *pull* /pu:l/ – омофони, *caught* і *cot* /kɔ:t/ – омофони; б) вживання у деяких словах фонему /ɑ:/ замість /æ/ *gather* /'gɑ:ðər/, *hat* /hɑ:t/; 4) реалізація фонем: а) “темний” відтінок фонему /l/ у всіх позиціях *peeling* ['pi:tɪŋ], *peel* [pi:t]; б) у закінченні -ing носовий велярний /ŋ/ вимовляється як носовий альвеолярний /n/ *sitting* /'sɪtɪn/; в) відсутність аспірації /p, t, k/ на початку слова; д) фонема /t/ в позиції між голосними і на кінці слова після голосної вимовляється як твердий приступ [ʔ] *butter* ['bʌʔər], *cat* [kɑ:ʔ].

Північно-ірландський вимовний тип британського варіанта англійської мови на сегментному рівні має такі особливості: 1) набір фонем: наявність оглушеного варіанта фонему /w/ – /ʍ/, який розрізняє пари слів *witch* /wɪtʃ/ – *which* /mɪtʃ/, *wine* /wain/ – *whine* /maɪn/; 2) структурні особливості: ерний вимовний тип (/r/ може з'являтися перед приголосними і паузами) *part* /pa:rt/, *short* /ʃɔ:rt/; 3) лексична дистрибуція фонем: вживання у деяких словах фонему /ɑ:/ замість /æ/ *gather* /'gɑ:ðər/, *hat* /hɑ:t/.

В результаті аналізу лінгвістичних досліджень згаданих раніше авторів ми дійшли висновку, що суттєві відмінності суперсегментного рівня у порівнянні із британською вимовною нормою притаманні лише північно-ірландському вимовному типу. Серед них виділимо такі: 1) словесний наголос: а) наголошення кінцевого складу в дієсловах на -ize *organize* /ɔ:rgə'naɪz/, *recognize* /rekəg'naɪz/; 2) інтонаційне оформлення мовлення: а) вживання висхідного тону у стверджувальних реченнях (Шевченко 1990: 30); б) часте використання висхідного-низхідного тону, що не має негативних конотацій і виступає функціональним еквівалентом високого низхідного тону британської вимовної норми (Шевченко 1990: 39-40).

Розглядаючи основні лінгвістичні особливості **австралійського** варіанта англійської мови, слід зазначити, що, хоча в межах цього національного варіанта відсутні регіональні вимовні типи, науковці виокремлюють тут вимовні типи за соціальним критерієм, відмінності між якими є нечисленними (Шахбагова 1982: 67; Орлов 1978: 56-57). Оскільки найпоширенішим типом вимови в Австралії, що характеризує мовлення освічених членів зазначеної мовної спільноти, зокрема дикторів національного телебачення і радіо, представників державних установ тощо, вважається **загальноавстралійський** (General Australian), ми будемо спиратися саме на нього.

Отже сегментний рівень цього вимовного типу характеризують такі відмінності: 1) структурні особливості: неерний вимовний тип (фонема /ɪ/ вимовляється лише у передвокальній позиції) *part* /paɪt/, *short* /ʃɔ:t/; 2) лексична дистрибуція фонем: а) вимова монофтонгів /i:/ і /u:/ як дифтонгів /əɪ/ та /əʊ/ *tea* /təɪ/, *too* /təʊ/; б) монофтонгізація центруючих дифтонгів /ɪə/, /eə/, /ʊə/ *here* /hi:/, *fair* /feɪ/, *poor* /pu:/; в) вимова закритих дифтонгів /eɪ/, /aɪ/, /aʊ/ як /ɪ/, /oɪ/, /æʊ/ *same* /sɑɪm/, *say* /sɑɪ/, *time* /tɔɪm/, *high* /hoɪ/, *now* /nəʊ/, *cow* /kəʊ/; г) вимова /ɑ:/ як /æ/ перед сполученням носового /n/ з іншими приголосними фонемами *dance* /dæns/, *plant* /plænt/, в деяких випадках як /ʌ/ або /ʌə/ *cart* /kʌt/, *darling* /'dɑ:lɪŋ/; д) у закінченнях множини іменників і третьої особи однини дієслів теперішнього часу -es, найвищого ступеня порівняння прикметників -est, а також суфіксах -ess, -less, -let, -ness вживається нейтральна фонема /ə/ *boxes* /'bɒksəs/, *he crosses* /'krɒsəs/, *biggest* /'bɪgəst/, *actress* /'æktɪs/, *booklet* /'bʊklət/, *goodness* /'gʊdnəs/; е) у префіксах be-, de-, e-, pre-, re-, se- та закінченні -y використовується нейтральна фонема /ə/ або дифтонг /əɪ/ *begin* /bəɪ(ə)'gɪn/, *depress* /dəɪ(ə)'pres/, *elect* /eɪ(ə)'lekt/, *pretend* /prəɪ(ə)'tend/, *recover* /rəɪ(ə)'kʌvə/, *select* /səɪ(ə)'lekt/, *category* /'kætəg(ə)rɪ/, *hurry* /'hʌrɪ/; ж) випадіння деяких приголосних, переважно /k/, /t/, /g/, /h/ *facts* /fæks/, *recognize* /'rekənaɪz/; з) вимова окремих слів *morning* /'mɔ:nɪŋ/, *suggest* /səg'dʒest/ та ін. Серед особливостей суперсегментного рівня, що характеризують загальноавстралійський тип вимови, слід назвати такі: 1) словесний наголос: тенденція до зсування головного наголосу на перший склад *incline* /'ɪnklaɪn/, *defect* /'dɪfekt/, *rely* /'rɪləɪ/; 2) інтонаційне оформлення мовлення: повільніший темп за рахунок наголошення кожного слова, що є самостійною частиною мови, та усіх семантично важливих слів у синтагмі.

Виокремивши основні лінгвістичні особливості національних і регіональних вимовних типів англійської мови, ми дійшли висновку, що певні характеристики є однаковими для більшості з них, але водночас кожний тип має свої визначальні ознаки, які стосуються переважно реалізації фонем та їхньої лексичної дистрибуції і за допомогою яких можна відрізнити один вимовний тип від іншого.

Спільні риси стосуються переважно сегментного рівня. До таких ми відносимо 1) набір фонем: а) наявність у системі приголосних оглушеного варіанта фонем /w/ – /w/ (східноамериканський вимовний тип, шотландський та північно-ірландський вимовні типи британського варіанта); б) відсутність центруючих дифтонгів /ɪə/, /eə/, /ʊə/, відповідниками

яких є сполучення голосних і /r/ (загальноамериканська вимовна норма і шотландський вимовний тип); в) відсутність дифтонгів /eɪ/, /əʊ/, відповідниками яких виступають монофтонги /e:/ і /o:/ (північноанглійський, вельський, шотландський типи вимови); г) наявність дифтонга /ɔə/ (південноамериканський, східноамериканський, шотландський вимовні типи); 2) структурні особливості: ерні вимовні типи – загальноамериканська вимовна норма, шотландський, північно-ірландський, неерні – північноанглійський, вельський, східноамериканський, південноамериканський, загальноавстралійський вимовні типи; 3) лексичну дистрибуцію фонем: перед глухими фрикативними /s, f, θ/ або сполученням носового /n/ з іншими приголосними фонемами використовується фонема /æ/ (загальноамериканська вимовна норма, північноанглійський, вельський, загальноавстралійський вимовні типи). Решту особливостей слід розглядати як такі, що відрізняють один вимовний тип від іншого.

Суттєві відмінності суперсегментного рівня є нечисленними і стосуються переважно загальноамериканської вимовної норми, загальноавстралійського та північно-ірландського типів вимови.

Отримані висновки аналітичного огляду основних лінгвістичних особливостей національних і регіональних вимовних типів англійської мови мають бути враховані під час визначення змісту навчання майбутніх учителів розуміння англійського мовлення з національними й регіональними типами вимови, а також під час розробки відповідної методики навчання.

ЛІТЕРАТУРА

Бубенникова О.А. О современной культурно-лингвистической ситуации в Англии // Вестник МГУ. Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2002. – №3. – С. 7-22.

Дацька Т.О. Динаміка фонетичної структури слова в аспекті сучасної американської вимовної норми (на матеріалі лексикографічних джерел): Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. – К., 2002. – 228 с.

Малюта Я.О. Варьирование безударных гласных в языке и речи (экспериментально-фонетическое исследование на материале британского и американского вариантов английского языка): Дис. .... канд. филол. наук: 10.02.04. – К., 1997. – 178 с.

Орлов Г.А. Современный английский язык в Австралии. – М.: Высшая школа, 1978. – 172 с.

Паращук В.Ю. Теоретична фонетика англійської мови: Навчальний посібник для студентів факультетів іноземних мов. – Вінниця: Нова книга, 2005. – 240 с.

Полетаев Д.С. Социальная дифференциация интонации в ограниченном речевом сообществе (экспериментально-фонетическое исследование на материале речи жителей г. Анкориджа, штат Аляска, США): Автореф. дисс. .... канд. филол. наук: 10.02.04 / Московский ордена Дружбы народов гос. лингв. университет. – М., 1997. – 21 с.

Поліщук Г.В. Норма і варіативність у системі дифтонгів британського та американського варіантів англійської мови (на матеріалі лексикографічних джерел): Дис. .... канд. філол. наук: 10.02.04. – К., 2001. – 192 с.

Присяжнюк О.Я. Просодичні особливості територіальних типів британської вимови (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі шести територіальних типів британської вимови): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова. – Одеса, 2004. – 20 с.

Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / Колектив авторів: С.Ю.Ніколаєва, М.І.Соловей (керівники). – Вінниця: Нова книга, 2001. – 246 с.

Скопинцева Т.С. Территориальная вариативность английской интонации на Британских островах (экспериментально-фонетическое исследование на материале девяти территориальных типов британского произношения английского языка): Автореф. дисс. .... канд. филол. наук: 10.02.04 / Московский ордена Дружбы народов гос. лингв. университет. – М., 1995. – 22 с.

Шахбагова Д.А. Фонетические особенности произносительных вариантов английского языка. – М.: Высшая школа, 1982. – 128 с.

Шевченко Т.И. Социальная дифференциация английского произношения. – М.: Высшая школа, 1990. – 142 с.

Celce-Murcia M., Brinton D., Goodwin J. Teaching Pronunciation: A Reference for Teachers of English to Speakers of Other Languages. – Cambridge: Cambridge University Press, 1996. – 428 p.

Giegerich H. J. English Phonology. An Introduction. – Cambridge: Cambridge University Press, 1992. – 333 p.

Laver J. Principles of Phonetics. – Cambridge: Cambridge University Press, 1994. – 707 p.

Trudgill P., Hannah J. International English: A Guide to Varieties of Standard English. – L.: Arnold, 1982. – 115 p.